

“Es domāju, ka par Latvijas vēsturi mūsdienu literatūrā ir pateikts jau ļoti daudz.

Izrādās – nebūt ne viss.

Es domāju, ka neviena grāmata vairs nespēs salauzt man sirdi.

Izrādās – maldījos.

Ineses Dreimanes “Vēstule ar pielikumu” uzplēš līdz kaulam. Ar personiskumu, godīgumu, ar nesaudzīgu faktu precizitāti.

Vai tas ir stāsts par vēstures un cilvēku nežēlīgumu?

Jā. Tomēr pāri visam tas ir stāsts par mīlestību.”

Bārbala Simsone, literatūrkritiķe

“Precizitāte un brīnišķīgs humors ir Ineses Dreimanes rakstnieces ieroči, lai pastāstītu savu vēsturnieces stāstu par mīlestību melu un nežēlības laikmetā. Kā izjust saskaņu ar sevi, nevis sev riebties apstākļos, kad nekas vairs nav svēts? “Piedodiet mums, dzīvajiem, ka tik maz esam darījuši, lai jūs atriebtu...” – tāds ir galvenais grāmatas vadmotīvs.”

Inga Ābele, rakstniece

“Kad vēsturniece Inese Dreimane bargi kritizēja sērijas *Mēs. Latvija. XX gadsimts* darbus par to, ka tās autori atļāvušies rakstīt, kā to lika viņu radošā sirdsapziņa, ne vēstures burts, es vairākkārt publiski pateicu to, ko domāju sen un ko esmu sapratis ļoti personiski, ilgus gadus darbojoties literatūras kritikā. Nevajag mocīties, ja tev nepatīk, ko raksta citi, sēdies un raksti pats. Latviešu literatūrā ir tik daudz brīvu vietu un tik maz autoru. Man prieks, ka Inese uzrakstīja un latviešu mazajā pulciņā ir par vienu stāstnieku vairāk. Stāstīt, par ko ir šī grāmata, būtu liela nekrietnība pret visiem, kas to nav lasījuši, tomēr es droši varu atzīties, kas piesaistīja mani – vieglais valodas ritms un plūdums, bez kura literatūra nav iedomājama.”

Arno Jundze, rakstnieks

““Vēstule ar pielikumu” ir intensīvs, urdošs un neuzkrītoši vēsturē izglītojošs romāns. Kasmīgs un blīvs, tas trāpa tieši asinsritē un paliek. Ja piederī Latvijai.”

Kristīne Ilziņa, rakstniece un literatūrkritiķe

INESE DREIMANE

VĒSTULE
ar pielikumu

821.174-94

Dr 288

Natālijas Kugajevskas vāka dizains

Inese Dreimane

VĒSTULE AR PIELIKUMU

Apgāda vadītāja *Vija Kilbloka*

Projekta vadītāja *Bārbala Simsons*

Redaktore *Anda Ogrīņa*

Mākslinieciskā redaktore *Inguna Kļava Švanka*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6,

Rīgā, LV-1010. Red. nr. L-3913.

Jelgavas tipogrāfija

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Inese Dreimane, 2019

© Literārā apdare, izdevums, mākslinieciskais noformējums,

Apgāds Zvaigzne ABC, 2019

ISBN 978-9934-0-8074-6

*There is nothing sweeter in this sad world
than the sound of someone you love calling your name.¹*

(Katrīna Elizabete Dikamillo)

nāvesbailes ir mūsu maize un sirdsēsti mūsu ūdens
sapņos pie mums nāk jēri ar pīpenēm zobos
nomodā atnāk sapņi un mēs jūtamies pazaudēti

(Knuts Skujenieks)

Rokas uz acīm un – neredzēt, nezināt.
Tāds nu ir iznākums.
Laiks varbūt piedos mums.

(Mārtiņš Freimanis)

¹ Šajā skumjajā pasaulē nav nekā jaukāka par mīļotā balsi, kas sauc tevi vārdā. (*Angļu val., red. piez.*)

Pieskarties tomēr ir grūtāk, nekā varētu iedomāties. Lai arī gadi pagājuši, viss joprojām sāp kā sapūžņojis augonis, kam tikai biezāka āda uzaugusi virsū. No skata varētu padomāt – nekā traka, bet dziļumā joprojām deg un smeldz, tiklīdz mēģini stingrāk piedurties.

Aploksne guļ uz galda, vienlaikus pievelkot un liekot pabēgt malā. Otrā istabā. Pie trešās cigaretes. Pirms brīža tā izņemta no pastkastītes un rūpīgi nopētīta. Uzraksts adresātam krievu valodā, bet atpakaļadreses un sūtītāja vārda nav. Pazīstami, līdz kuņģa krampjiem pazīstami... Tomēr kaut kas ir citādi. Tā ir gaišāka par kioskā dabūjamām aploksnēm un arī uz tausti stingrāka. Tādas uzreiz lietū neizmirst un asarās nešķīst. Kad gan pēdējo reizi rokās turētas? Sen, sasodīti sen. Kad saule vēl nebija norietējusi un gan sirdij, gan dvēselei atradās viena miesa divās personās.

Stop. Pietiks. Liekam te punktu. Nevajag izgudrot un jau iepriekš drebuļus piebiedēt. Labās aploksnēs var būt arī labas ziņas, un uzraksts vēl neko nenožīmē.

Bet kāpēc ir tik ļoti bail tai vēlreiz pieskarties? Pasarg Dievs – vaļā taisīt... Sadedzināt neatvērtu tepat, virs izlietnes, un izlikties, ka nekas nav noticis. Jā, piesaut špicku, un miers. Būs prieciņš, ka izdevies kādu vai kaut ko piemānīt. Skaisti!

Kreisā roka nervozi pieskaras deniņiem, uzspiež, īsu brīdi paberzē un tad, dūrē savilkta, noslīd līdz mutei, un ādā iecērtas zobi. Arī tas ir tikai mirklis, taču sāpes atsauc apziņu un piespiež koncentrēties. Divos pirkstos redzamas zobu pēdas, bet uz zeltneša – gredzens. Izliekto pamatni šķērso sīku, caurspīdīgu akmentiņu virkne. Mūsdienās tādus gredzenus netaisa, bet lielākā daļa, kam vēl saglabājušies, arī nevalkā. Norok kumodē un jūtas lepni par savu apdomību. Tagad piešuj zaļam mētelim zilu puķi pie atloka un dodas ielās. Iekarot pasauli, vienlaikus pakļaujoties visaptverošam stulbumam un prasuma miglā nogrimstot.

No kā tu baidies? Nu pasaki man: no kā? Vai ir vēl kaut kas palicis? Visus šos gadus vienīgais glābiņš bija cerība, taču nu arī tās vairs nav. Vai tiešām pēc tam, kad izdeldētas varas gaitiņu grīdas, izbristas kapu smiltis un izgaudots gan gods, gan prāts un sirdsapziņa, vēl vajadzētu baidīties atplēst pabiezu, baltu aploksni? Saņemies taču. Vismaz piemiņas vārdā. Tās gaismas un siltuma dēļ, kas, lai arī atņemti uz neatdošanu, tomēr palikuši domās, kuras skaļi neizsaka.

Es nebaidos. Tās nav bailes, bet kaut kas līdzīgs paš aizsardzībai. Instinktām, kas liek turēties tālāk no kvēlošas krāsns mutes un plāna ledus. Attur no aizdomīgi smaržojoša šķidrums iedzeršanas vai skatīšanās pistoles stobrā, vienlaikus turot pirkstu uz mēlītes. Man nepatīk aploksnes ar uzrakstiem krievu valodā, jo no tādām neko labu līdz šim nav nācies izņemt.

Biezs gaiss un rūgtums mēles galā. Kārtējais izsmēķis tiek iemūdzīts pelnutraukā. Kādreiz, ļoti sen, arī

pelnutrauks bija citāds: gaiši zaļa stikla ar metāla malu. Varbūt tas pat bija sudrabs. Ar meandra ornamentiem, kurus gan kārtīgi saskatīt varēja tikai pēc mazgāšanas. Jo inteliģenti smēķus neskaita un pelnutraukus nežēlo. Tāpat kā rakstāmšašinas lenti, papīru vai tinti savos “pārkeros” un “aurorās”. Rakstāmšašina nakts vidū aizgāja līdzī nelūgtiem viesiem. Pelnutrauks un “pārkers” pazuda no aizzīmogota dzīvokļa. “Aurora” ir pamatīgi noslēpta rakstāmgalda atvilktnes dziļumā, jo skatīties uz to ir pārāk grūti. Pāris reižu gadā var. Biežāk ne. Nevajag.

Tēja. Svaiga melnā tēja varētu būt glābiņš. Ar cukuru un citronu. Apkārt klusums, kādu komunālā dzīvoklī bieži nepieredzēt. Tēvs un māte devušies uz teātri, bet kaimiņam, kurš sakritības dēļ ir arī darba biedrs, šonakt dežūra. Kopš viņa sieva ar abiem puisēļiem aizgāja, nabags dežurē aizvien biežāk. Labi, ka tas pats nav sakāms par šņabošanu.

Pat ja izdzersi spaini tējas un vēl terpentīnu pa virsu, miera tev nebūs. Neatvērtā aploksne par to parūpēsies. Neknibini panadzes un nesāc kodīt nagus. Briesmīgs paskats cilvēkam attiecīgā vecumā un prātā. Saņemies un dari, kas darāms. Atbīdītas nelaimes mazākas nekļūst, tu taču to zini, sasodīts! Briesmām jāskatās tieši acīs, un būs vismaz kāds gandarījums, pēc tam zobus pārskaitot: cik mutē un cik jau ārpus tās. Bet vai patiešām? Cik reižu jau nav nācies, taču vai kaut ik otro reizi kāds prieciņš tika? Nē. Tikai vienreiz, augstākais – divas. Bet tā, protams, ir tikai atruna un laika novilcināšana.

Lai saņemtos, ir nepieciešams vēl viens smēķa gabals. Papīrnažu mājās, protams, nav, jo bads savulaik nebija

brālis, mazsvarīgus statusa apliecinātājus nācās pārvērst dienišķajā maizē. Var iztikt arī ar parastu naželi, nagiem un zobiem.

Aploksnes mala, vaļā griežot, klusi nošvirkst. Turot to rokās, jūtams, ka iekšā ir ne tikai papīrs, bet vēl arī kas cits, biezāks. Un mazāka izmēra. Nazis nogulst uz galda. Domās tiek pārmests krusts, un tad pirksti satver salocīto lapu. Kaut kā grūti un lēni nāk ārā. Virsū krieviski uzšņāpts: “Vispirms, lūdzu, izlasiet!” Vēl pavēlēs un norādīs te... Iekšā tiešām ir vēl kaut kas. Tas, ko laikam nedrīkst uzreiz redzēt.

Tur ir fotogrāfija, nosaka prāts un pirkstu gali, jo acis ir aizvērtas. Kāpēc lai kāds anonīms krievs sūtītu bildes? Kas te notiek?

Tā patiešām ir fotogrāfija. Nedaudz netipisks izmērs, un arī attēls nav nedz no tiem, kurus salonu logos karina, nedz tiem, ko rāmītī novieto uz rakstāmgalda. Acis beidzot plati atveras, skatiens pievēršas attēlam, un aploksne nokrīt uz grīdas. Pretī raugās vīrieša seja – sakniebtas lūpas, nedaudz izspūruši mati virs stāvas pieres; kreklam augšējās pogas vaļā. Acis neizpratne, slāpēts niknums un skumjas. Fotogrāfijai ir divas daļas – otrajā redzams labais profils ar nedaudz uzrautu lūpu kaktiņu un taisnu degunu, kas it kā spītīgi pacelts augšup.

Pieturies pie galda. Atbalsties pret sienu. Nekrīti. To nevajag. Apsēsties vajadzēja jau pašā sākumā. Skatiens piekalts attēlam: tumši zilās acis tajā šķiet satumsušas melnas. Seja ir viegli iedegusi, mati – tumši brūni, taču vasarās saule tos nedaudz pabalīnāja. Gaiši zaļš kreklis, un virs tā vasaras mētelis linu pelēkā tonī. Melnbalts attēls tikai zinātājam kļūs krāsains.

Pasaule nesagriežas, un ģībonis nepiemeklē. Tikai kamols aug kaklā aizvien lielāks, un šķiet, ka krūtīs kaut kas pulsē kā uz plīšanu. Tā nav sirds. Tas ir sirdī iekšā. Abas rokas saudzīgi satver fotogrāfiju un piespiež sejai. Sveiks, mīļais. Te nu mēs esam.

Es pateikšu visu. Man vairs nav, ko slēpt, ne arī – iemesla klusēt. Tikai nezinu, ar ko sākt. Radīšanas grāmatu, personīgo, tā īsti negribētos pārstāstīt no paša sākuma, jo tā var viegli aizmuldēties sīkumos. Pietiks ar to, ka pieminēšu svarīgāko. Tu zini, kā mani sauc. Uzvārds ir no tēva Jēkaba, bet vārds – mātes Magdalēnas mazā kaprīze. Esmu viņu vienīgais bērns, kurš izdzīvoja. Mani divi brāļi nomira uzreiz pēc piedzimšanas.

Agate ieteica man šurp atnākt, jo pazīst tevi vēl no studiju gadiem. Mēs abas savukārt satikāmies pamatskolā. Pēc tam kad viņu adoptēja, no Daugavpils apriņķa bērnu patversmes atveda uz Rīgu un ielika mācīties tajā pašā skolā, kuru jau apmeklēju es. To, kāpēc viņa nonāca patversmē, es nestāstīšu, jo tādas tiesības ir vienīgi viņai pašai. Varu pateikt vien to, ka mēs sadraudzējāmies, turklāt – uz mūžu. Skolas gados centos viņai palīdzēt tikt galā ar dzīvi, kurā bija pārāk daudz aizliegumu un noraidījuma, bet trūka atbalsta. Audžuvecāki nekādā ziņā nebija slikti cilvēki, taču par daudz prasīgi un gaužām sīkumaini. Īpaši Juliāna. Augustīns pasauli tvēra drusku vieglāk, taču bērna audzināšana bija sievas ziņā. Mums pat vajadzēja mānīties, lai varētu vakaros ilgāk pastaigāties pa pilsētu, apēst ārpuskārtas saldējumu, bet vēlāk, studiju gados, aizkavēties ciemos vai dejās.